Lípa Musica

Bolest jako žádná jiná
Requiem za Josquina

Epilog

25 let festivalu

EPILOG

Bolest jako žádná jiná
Requiem za Josquina

2/11/20 h
Liberec, kostel Nalezení sv. Kříže

COLLEGIUM VOCALE GENT

Barbora Kabátková / soprán, umělecká vedoucí
Miriam Allan / soprán
Marine Fribourg / alt
Samuel Boden / tenor
Benedict Hymas / tenor
Tomáš Král / baryton
Lukáš Zeman / bas
Jimmy Holliday / bas

V programu jsou použity fragmenty obrazů
© Šárka Růžičková Zadáková

Psalmus in directum „De profundis clamavi“ (Ps. 129)

Josquin Desprez (cca 1450–1521)
Nymphes, nappés a 6

Jean Richafort (cca 1480 – cca 1547)
Missa Pro defunctis
Introitus „Requiem aeternam“
Kyrie
Graduale „Si ambulem in medio umbrae“

Antiphona „A porta inferi“
Canticum Ezechiae „Ego dixi: In dimidio dierum meorum“

Jean Richafort
Missa Pro defunctis
Offertorium „Domine Jesu Christe Rex gloriae“

Antiphona „Circumdederunt me“
Psalmus „Venite exultemus Domino“ (Ps. 94)

Jean Richafort
Missa Pro defunctis
Sanctus – Benedictus
Agnus Dei
Communio „Lux aeterna luceat eis Domine“

Josquin Desprez / Alexander Agricola (1446–1506)
Fortuna desperata a 8

Reqiuem pro Josquina

Když roku 1521 zemřel **Josquin Desprez**, nejvlivnější představitel franko-vlámské polyfonie na přelomu 15. a 16. století, jeho hudba žila dál vlastním životem. Zněla v nejvýznamnějších evropských chrámech, šířila se v opisech i tištěných sbírkách a pro další generace se stávala měřítkem skladatelského mistrovství. Josquinovy mše, moteta a chansony nebyly pouze provozovány a obdivovány: mladší autoři je citovali, přebírali melodie i celé úseky vícehlasu a používali je jako základ pro svou vlastní tvorbu. Dnešní pojetí originality či autorských práv tehdy neexistovalo užitím části starší skladby skladatelé naopak vzdávali hold jejímu tvůrci.

To je i případ franko-vlámského skladatele **Jeana Richaforta**. O jeho životě víme jen málo a tradované tvrzení, že byl Josquinovým žákem, nelze bezpečně doložit. Jejich umělecké spojení však přesvědčivě prokazuje samotná hudba. Richafortova šestihlasá ***Missa pro defunctis***, patrně zkomponovaná ve třicátých letech 16. století, je prostoupena odkazy k Josquinovým skladbám natolik důkladně, že bývá chápána jako requiem na jeho památku. Ač ji takto Richafort neoznačil, uvnitř hudební struktury najdeme zřejmé navázání na Josquinovu hudbu.

Program ***Douleur non pareille / Bolest jako žádná jiná*** sestavila Barbora Kabátková jako zádušní obřad i jako putování od předlohy k její nové podobě. Richafortovu mši obklopují chorální zpěvy z ***Officia defunctorum***, hodinek za zemřelé. Žalm ***De profundis clamavi*** (Z hlubin volám k tobě), Ezechiášův chvalozpěv a antifony připomínají, že vícehlasá hudba vyrůstá z původně jednohlasého liturgického zpěvu. Budete-li pozorně naslouchat antifoně ***Circumdederunt me*** (Obklopily mě bolesti smrti), možná se vám ji podaří rozpoznat v tenorových hlasech Richafortovy šestihlasé skladby. Tato antifona je totiž klíčem k celé dramaturgii. Josquin ji vložil jako cantus firmus do šestihlasého chansonu ***Nymphes, nappés*** (Nymfy, nájady), kterým koncert začíná. Cantus firmus je převzatá melodie, kolem níž skladatel buduje další hlasy; zde navíc zaznívá v kánonu, tedy ve dvou postupně nastupujících hlasech.

Stejnou melodii, také v kánonu dvou hlasů, Richafort rozprostřel do všech částí svého requiem; uprostřed hutné polyfonie je však mnohdy těžké tento základ rozpoznat. Richafort přebírá dokonce celé úseky vícehlasu z ***Nymphes, nappés*** a začleňuje je do vlastní sazby.

V graduálu a ofertoriu se objevuje další citát, tentokrát melodie spojená se slovy ***C'est douleur non pareille*** (Je to bolest jako žádná jiná). Pochází z Josquinova světského chansonu ***Faulte d'argent***, jehož původní text si stěžuje na nedostatek peněz. Z tohoto lehce ironického textu vyjímá Richafort jedinou frázi a vkládá ji do mše za zemřelé. Význam se tím zcela promění: někdejší světský povzdech se stává pojmenováním opravdového zármutku. A právě odtud vychází titul dnešního programu. Neoznačuje jednu náladu, která by prostupovala celým večerem, ale ukazuje, jak může převzatá hudba v novém kontextu získat závažnost, kterou původně neměla.

Závěrečná skladba ***Fortuna desperata*** vychází z oblíbené světské písně, která bývá připisována Antoinu Busnoisovi (1430-1492). Tříhlasá píseň se stala oblíbenou předlohou četných úprav. Zpracovali ji například i Alexander Agricola a Josquin, jehož ***Missa Fortuna desperata*** patří k prvním skladbám, které neparafrázovaly pouze melodii, ale celý vícehlasý model – tedy využívaly stejnou techniku, jakou později Richafort uplatnil ve svém requiem.

To, co se zrodilo jako světská píseň, tak mohlo pokračovat v nových hlasech, obsazeních i duchovních souvislostech, což je podle Barbory Kabátkové důležitý a optimistický výhled do budoucnosti jakékoli hudební tvorby: „Právě to je to hlavní, co v hudbě hledám – emoce a jejich kontinuitu. Naději pro mě totiž představuje právě kontinuita hodnot, které se přenášejí z rodiče na dítě, z učitele na žáka a v konečném důsledku z umělce na posluchače."

Lucie Maňourová/Ondřej Maňour

De profundis clamavi (Psalm 129)

De profundis clamavi ad te, Domine:
Domine, exaudi vocem meam.

Fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae.

Si iniquitates observaveris, Domine: Domine,
quis sustinebit?

Quia apud te propitiatio est: et propter legem tuam
sustinui te, Domine.

Sustinuit anima mea in verbo ejus: speravit anima
mea in Domino.

A custodia matutina usque ad noctem: speret Israel
in Domino.

Quia apud Dominum misericordia: et copiosa apud
eum redemptio.

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus.

Requiem aeternam dona eis Domine.

Et lux perpetua luceat eis.

Nymphes, nappées

Nymphes, nappés, néridryades, dryades,
Venez plorer ma désolation.

Car je languis en telle affliction,
Que mes espris sont plus mort que malades.

Cantus firmus:
Circumdederunt me gemitus mortis.
Dolores inferni circumdederunt me.

Missa pro defunctis
Introitus „Requiem aeternam“

Requiem aeternam dona eis, Domine,
et lux perpetua luceat eis.

Te decet hymnus, Deus, in Sion,
et tibi reddetur votum in Jerusalem.

Exaudi orationem meam,
ad te omnis caro veniet.

Circumdederunt me gemitus mortis
dolores inferni circumdederunt me.

Kyrie

Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

Graduale

Si ambulem in medio umbræ mortis,
non timebo mala,
quoniam tu mecum es, Domine.

Virga tua et baculus tuus,
ipsa me consolata sunt.

Circumdederunt me gemitus mortis,
Dolores inferni:
C'est douleur non pareille.

Antiphona „A porta inferi erue" (Isaiah 38, 10.17)

A porta inferi erue,
Domine, animam meam.

Canticum Ezechiae
(Isaiah 38, 10, 11, 12 - 14, 19, 20)

Ego dixi: In dimidio dierum meorum,
vadam ad portas inferi.
Quaesivi residuum annorum meorum: dixi:
Non videbo Dominum Deum in terra viventium.
Non aspiciam hominem ultra, et habitatorem quietis.
Praecisa est velut a texente vita mea:
dum adhuc ordirer, succidit me:
de mane usque ad vesperam finies me.
Sperabam usque ad mane: quasi leo,
sic contrivit omnia ossa mea.
De mane usque ad vesperam finies me:
sicut pullus hirundinis, sic clamabo,
meditabor ut columba.
Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum.
Vivens, vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie:
pater filiis notam faciet veritatem tuam.
Domine, salvum me fac: et psalmos nostros cantabimus
cunctis diebus vitae nostrae in domo Domini.
Requiem aeternam dona eis Domine.
Et lux perpetua luceat eis.

Missa pro defunctis
Offertorium

Domine Iesu Christe, Rex gloriæ,
libera animas omnium fidelium defunctorum
de manu inferni et de profundo lacu.
Libera eas de ore leonis,
ne absorbeat eas tartarus,
ne cadant in obscurum tenebrarum loca
sed signifer sanctus Michael
repræsentet eas in lucem sanctam:
Quam olim Abrahæ promisisti, et semini eius.

Hostias et preces tibi, Domine, laudis offerimus
Tu suscipe pro animabus illis,
Quarum hodie memoriam facimus:
Fac eas, Domine, de morte transire ad vitam,
Quam olim Abrahae promisisti,
Et semini eius.

Circumdederunt me gemitus mortis
dolores inferni.
C'est douleur non pareille.

Antiphona „Circumdederunt me“

Circumdederunt me gemitus mortis,
dolores inferni circumdederunt me.
Venite adoremus.

Psalmus „Venite exultemus“ (Psalm 94)

Venite, exsultemus Domino,
jubilemus Deo salutari nostro:
praeoccupemus faciem ejus in
confessione, et in psalmis jubilemus ei.
Quoniam Deus magnus Dominus,
et Rex magnus super omnes deos:
quoniam non repellet Dominus plebem suam,
quia in manu ejus sunt omnes fines terrae,
et altitudines montium ipse conspicit.
Hodie si vocem ejus audieritis, nolite
obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione
secundum diem tentationis in deserto:
ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt
et viderunt opera mea.
Requiem aeternam dona eis Domine:
et lux perpetua luceat eis.

Missa pro dufunctis
Sanctus

Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.
Pleni sunt caeli et terra gloria tua.
Hosanna in excelsis.

Benedictus qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Circumdederunt me gemitus mortis,
dolores inferni circumdederunt me.

Agnus Dei

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:
Dona eis requiem.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:
Dona eis requiem.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi:
Dona eis requiem sempiternam.

Circumdederunt me gemitus mortis,
dolores inferni circumdederunt me.

Communio

Lux aeterna luceat eis, Domine:
Cum sanctis tuis in aeternum,
Quia pius es.

Requiem aeternam dona eis, Domine,
Et lux perpetua luceat eis.
Cum sanctis tuis in aeternum,
Quia pius es.

Circumdederunt me gemitus mortis,
dolores inferni circumdederunt me.

Fortuna desperata

Fortuna desperata
Iniqua e maledecta,
Che de tal donna electa
La fama hai denegrata.

O morte dispietata
Inimica e crudele,
Che d'alto più che stelle
L'hai cusì abassata.

Collegium Vocale Gent

Soubor Collegium Vocale Gent, založený v roce 1970 Philippem Herreweghem, sehrál průkopnickou roli v přístupu k interpretaci staré hudby se zaměřením na autenticitu a práci s textem. Během své existence si získal celosvětové renomé a pravidelně vystupuje na nejprestižnějších scénách po celém světě. V roce 2017 založil v Toskánsku vlastní letní festival Collegium Vocale Crete Senesi.

Díky mimořádné všestrannosti zahrnuje repertoár souboru renesanční polyfonii, dílo Johanna Sebastiana Bacha i rozsáhlá oratorní díla klasicismu, romantismu a 20. století. Pro každý projekt přitom vytváří ideální obsazení odpovídající danému stylu.

Kromě vystoupení s vlastním barokním orchestrem spolupracuje se špičkovými ansámbly historicky poučené interpretace, jako jsou Orchestre des Champs-Élysées, Freiburger Barockorchester, Akademie für Alte Musik Berlin, i předními symfonickými tělesy od Royal Concertgebouw Orchestra, Budapest Festival Orchestra, po Staatskapelle Dresden aj.

Diskografie souboru čítá přes 100 vysoce ceněných nahrávek. Vedle Philippa Herreweghe tělesa pravidelně vystupuje pod taktovkou dalších mezinárodně uznávaných dirigentů, jako jsou Iván Fischer, Pablo Heras-Casado, Francesco Corti či Kaspars Putniņš.

Barbora Kabátková

Barbora Kabátková je známá především jako umělecká vedoucí a dramaturgyně renomovaného ženského souboru Tiburtina Ensemble. Pravidelně vystupuje na předních českých i světových pódiích s tělesy, jako jsou Collegium 1704, Collegium Marianum, Cappella Mariana, Musica Florea, Concerto Palatino, Il Gardellino či Ricercar Consort. Od roku 2013 je také stálou spolupracovnicí slavného belgického souboru Collegium Vocale Gent.

Hudbě se věnuje od dětství, zásadní vliv na ni mělo dlouholeté působení v Kühnově dětském sboru. Vystudovala sbormistrovství chrámové hudby na PedF UK a hudební vědu na FF UK, kde se v doktorském studiu zaměřila na gregoriánský chorál.

Pěvecké vzdělání získala soukromě a na mistrovských kurzech u předních interpretů staré hudby (Marius van Altena, Peter Kooij, Howard Crook), díky čemuž se vyprofilovala jako specialistka na historicky poučenou interpretaci. Vedle zpěvu hraje také na středověké harfy a psalterium. V roce 2025 ji Philippe Herreweghe svěřil vedení vybraných projektů se sólisty Collegia Vocale Gent.

Hlavní partneři

SKUPINA ČEZ

CVIKOV PIVOVAR

JEŠTĚDSKÁ STAVEBNÍ

Diamantoví mecenáši

čepS

ZIKUDA VODOHOSPODÁŘSKÉ STAVBY

roding tichých

Partner dnešního koncertu

Liberec

Festival se koná za laskavé podpory

MINISTERSTVO KULTURY

Liberecký kraj

Česká lípa

Liberec

Česko-německý fond budoucnosti
Deutsch-Tschechischer Zukunftsfonds

Státní fond kultury ČR

SEVEROČESKÁ VODA NADAČNÍ FOND

BISKUPSTVÍ LITOMĚŘICKÉ

nadace PRECIOSA

NADACE ŽIVOT UMĚLCE

Mediální partneři

rtm+

DENÍK N

RESPEKT

Vltava Český rozhlas

classic praha

Klasika Plus.cz

OPERA+

POLY HARMONIE

3mag.eu

Lípa Musica

11/9–2/11/2026

lipamusica.cz